

що він написав та відповідно переклав. Адже він перекладав ще з гімназійних літ до останніх днів свого життя, і перекладав він з 14 мов. Українських читачів він ознайомив з творчістю понад 60 світових авторів". Отже, ці словацькі видання, зокрема монографія про І. Франка, – свідчення того, що творчість українського Каменяра далі живе й бореться за здійснення великих ідеалів великого українського барда.

Не можна не згадати й висновків, зроблених авторами монографії, які цитують знані слова В. Стефаніка, що в Галичині не знайти нікого, хто б міг прочитати все те, що написав І. Франко.

Ще одне прикметне твердження дослідників: "Франко у своїй еволюції від федералізму Драгоманова до

ідеї національної держави пророчески передбачав концентраційні табори, голодомори й небезпеку тоталітарного репресивного режиму в дусі марксистської ідеології, зображеного і в "Бісах" Достоевського" [2, 293]. Ще один висновок авторів: "Франко – це бездонна криниця знань і інспірації, які мають сказати що і людям ХХІ ст." [2, 293]. Автори монографії доречно цитують академіка О. Білецького: "При порівнянні з великими митцями слова тієї доби (Е. Золя, Г. Ібсен) був Франко не лише поетом і прозаїком, але й ученим в царині літератури, фольклористом, економістом, політичним діячем і національним трибуном, який своїми інтересами і творчістю нагадує тих "титанів", які залишаються в нашій пам'яті представниками західноєвропейського ренесансу" [2, 293].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Франко І. Лель і Полель*. – К., 2006.
2. *Daniš M., Nevrlý. M. Ivan Franko. Život a dielo (1856–1916)*. – Prešov, 2009.

Отримано 13.11.2009 р.

Іван Пасемко
м. Київ

У СИЛОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНСЬКОГО ВЕРЛІБРУ

Науменко Наталія. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру: Монографія. – К.: Сталь, 2010. – 518 с.

Сучасний науково-дослідницький дискурс у кращих своїх виявах вирізняється ґрунтовним зацікавленням класичною спадщиною минулого та встановленням паралелей із літературою нашого сьогодення, що відображається в адекватній інтерпретації і тлумаченні знакових художніх явищ, їхніх тематичних та ідейних концепцій, жанрово-стильових форм, пошуку своєї "метамови", завдяки якій можливий погляд на літературний твір як на квінтесенцію синтезу наук і мистецтв.

У цьому контексті, як нам видається, надзвичайно промовистим постає монографічне дослідження Наталії Науменко "Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру", присвячене

такому складному феномену національної літератури, як вільне віршування, що ґрунтовно аналізується на основі системного вивчення проблеми його становлення та розвитку крізь виміри літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХІ століть, з'ясування важливих жанротворчих, версифікаційних та образних концептів верлібристики на тлі різних художніх систем – від модернізму до постмодернізму.

Верлібр – явище відкрите до інтерпретацій, і наукових, й есеїстичних. Можна стверджувати, що верлібр, зведений в абсолют, перетворюється на вірш у прозі; що внаслідок "учудненої" візуальної форми верлібр викликає в реципієнта відчуття "потому свідомості" під час усного читання;

можна розмірковувати про те, що дав верлібр українській поезії і що він у неї невідворотно відібрав. Головне – узгодити численні, часом протилежні теоретичні погляди на вільне віршування та сутність його “свободи” порівняно з віршуванням метричним, по-новому прочитати відомі та ввести в науковий ужиток маловідомі твори і, врешті-решт, на цьому ґрунті утвердити власне бачення феномену верлібру в українській літературі.

Цій концепції підпорядковано структуру монографії Н. Науменко, яка налічує п’ять розділів: “Верлібр як поетичний феномен у національній літературі”, “Часопросторові та стильові проєкції розвитку верлібру в українській поезії”, “Жанрова семантика українського вільного вірша”, “Художній образ у силовому полі українського верлібру”, “Метамова науки та мистецтва у царині вільного віршування”. За заголовками розділів вибудовується чітка дослідницька лінія, яка йде від з’ясування специфіки вільного вірша, способів його дефініціювання до вивчення особливостей, які надають верліброві статус унікального різновиду поетичного вислову: змістової наповненості, проблематики, стильової домінанти, жанрової семантики, внутрішньої організації та мови (на рівні тропіки).

Монографія репрезентує наукові парадигми вивчення верлібристики, пов’язані із загальними тенденціями її розвитку (“Українське вільне віршування: термінологічний аспект”, “Верлібр як символ”, “Спадкоємність наукових традицій дослідження українського вільного віршування”, “Зорова та курйозна поезія як верлібр”), доробком окремих авторів (“Вільний вірш у творчості Лесі Українки”, “Секрети верлібротворчості Івана Франка”, “Своєрідність вільного віршування Андрія Малишка”, “Мандала як модель поетичної світобудови Віри Вовк”, “Дивосвіт Ігоря Калинця”).

Нерідко через поетичну індивідуальність простежуються глибинні з’яви культурно-історичної традиції в їхній жанровій і стильовій різноманітності. У цьому аспекті досить цікаві спостереження авторки, наприклад, над Голобородьковими віршами з характерною поетикою сугестії, які, можна сказати, “живляться незримими

потокми української архаїчної, архетипної образності” (А. Дністровий) і які, за словами Н. Науменко, становлять собою своєрідну “контамінацію фольклорних жанрів”.

Аналізована монографія значно розширює усталені погляди на індивідуальний стиль письменників, підходячи до їхнього доробку з позицій новітньої філології, передусім компаративістики. У семантичне поле порівняльного дослідження входять не лише українські, а й зарубіжні художні явища, не тільки шляхи поетичної рецепції вільного вірша (стилізація, пародіювання, наслідування, теоретичні студії), а й творення стилю української верлібристики, для якого запроваджено низку терміносполук – “синкретичний верлібр”, “культурологічний верлібр”. Відомо, що вільне віршування давно перестало вважатися антиподом віршування метричного; у ньому вбачають ключ до розуміння основ поетичного мислення, до процесів творення як національно-специфічного бачення світу, так і універсального його образу.

Вільне володіння кількома іноземними мовами дало змогу дослідниці опрацювати важливі для розуміння верлібру критичні матеріали, невідомі в українській філології. Н. Науменко пропонує читачеві широкий спектр різних художніх з’яв, подій, фактів, постатей і робить це з неприхованим захопленням. Попри подекуди “белетристичну” манеру викладу, авторка вміло оперує сучасною науковою термінологією, уникаючи так званої “терміноманії”, а застосовуючи прийом повільного прочитання, вибудовує перед читачем стереометричне бачення вільновіршового твору. Значну кількість поезій Н. Науменко аналізує не лише літературознавчими, а й мистецтвознавчими методами (“Золотий гомін” П. Тичини; “Іконостас України” Віри Вовк; “Дивосвіт” та “Лапідарій” І. Калинця; “Камей” В. Кордуна); іноді вона вдало доповнює філологічний дискурс даними природничих наук (“Суничне дерево” М. Доленга; “Скільки одвічної правди...” Є. Гуцала; “Метелики” Марії Ревакович тощо).

Отже, монографія Н. Науменко – цікаве й оригінальне дослідження, яке можна визнати першою спробою системного вивчення українського

вільного вірша, дослідження, адресоване як літературознавцям і критикам, так і поетам. Верлібр у її роботі постає традиційним і завжди “молодим”

Отримано 23.02.2010 р.

літературним феноменом, що долає бар'єр непорозуміння між поетом і читачем завдяки вільному ритмові, яким, власне, і є життя.

*Анатолій Мойсієнко
м. Київ*

НОВИЙ ПІДРУЧНИК ІЗ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Білоус П.В. Історія української літератури XI – XVIII ст.: Навч. посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 424 с. (Серія “Альма-матер”)

Археологія культурного знання нації, а в цьому зв'язку дослідження найдавніших літературних пам'яток та реконструкція давнього літературного процесу на рідних теренах, як і археологія життєвого досвіду у становленні особистості відіграє вагомий й багатоаспектну роль. А надто коли національне життя з давніх часів було сповнене катаклізмів, життєдайних і нищівних чужоземних впливів, коли в ньому траплялися переривання культурної традиції та стрімкі зміни духовних орієнтирів. Над цією справою працює в наш час чимало авторитетних науковців, як-от автори книжок, у яких пропонується нове прочитання давньої української літератури: Микола Сулима, Валерій Шевчук, Леонід Ушкалов, Оксана Пахльовська, Юрій Пелешенко, Валентина Соболь, Оксана Сліпушко та ін.

Нова інтерпретація фахівцями історії літератури закономірно тягне за собою оновлення навчально-методичного забезпечення, як шкільного, так і вишівського. І тим більша відповідальність лягає на плечі творців нових університетських підручників, бо, крім залишеної класиками історико-літературної спадщини, потрібно щоразу враховувати багатий на нові підходи й бачення сучасний дослідницький контекст. Тому професорові Петру Білоусові, автору найновішого навчального посібника про давню українську літературу, необхідні були кілька десятиліть різнопланових студій для вироблення системного погляду на історію давнього українського письменства: починаючи з 1982 року, коли було завершено

роботу над дисертаційним дослідженням “Гуманістично-просвітницькі ідеї в українській літературі першої половини XVIII ст. і творчість В. Григоровича-Барського”, і до 2009 року – часу виходу “Історії української літератури XI–XVIII ст.”.

Книжка П. Білоуса ввібрала в себе кращий історико-літературний досвід його попередників у цьому жанрі. Насамперед це історико-культурні та історико-літературні студії Михайла Грушевського та Івана Франка, естетично-поетикальні дефініції Дмитра Чижевського та Миколи Гнатишака, національно-державотворчі ідеї Сергія Єфремова, хоч і в теорії, і на практиці автор виявляє більшу симпатію до сучасних методологічних практик: міфологічного аналізу, рецептивної естетики, структурно-семіотичного, герменевтичного та феноменологічного методів.

Історико-літературний досвід проглядає у структуруванні автором навчально-наукового матеріалу. Кожний розділ розпочинається з'ясуванням культурно-історичного контексту, у якому виник той чи той художній тип творчості. Проте в цих історико-культурних преамбулах не губиться поетична сутність новоявлених стилів і жанрів. Кожний стиль у посібнику представлений розгалуженою жанровою системою. Автор аргументовано описує етапи становлення того чи того жанру, пропонує обґрунтовані класифікації, розглядає у світлі сучасних методологій жанрово-стильові риси окремих творів. Тому поруч із системним історико-літературним викладом сусідять фрагменти суто інтерпретаційного змісту.